

ROZA ADLI KIZ*
Andrey PLATONOV**

Çev. Ceylan TEKİN***

İçinde Alman mahkumların kaldığı ve bu mahkumlarla birlikte yanan Roslavlsky hapishanesinin duvarlarında, orada ölenlerin yazdığı kısa notlar hala okunabiliyor. “17 Ağustos; isim günüm. Tek başıma oturuyorum ve karnım aç, 200 gr ekmek ve 1 lt çorba var sadece, ne zengin bir ziyafet sofrası. Doğum yılı: 1927. Semenov”. Başka bir mahkum da bu nota Semenov’un kaderini özetleyen bir söz eklemiş: “Kurşuna dizildi”. Yan koğuşta kalan bir mahkum da annesine şunları yazmış:

“Ağlama, anneciğim.

Ağlama, ağlama, üzülme.

Daha fazla yalnız kalmayacaksın

Bu kötü yolda...

Parmaklıkların ardında rutubetli bir zindanda oturuyorum,

Ve sadece Tanrı biliyor –

Düşüncelerimin sana dalgalarla hızla ulaştığını,

Ve gözyaşlarımla yüreğine aktığımı.”

Bunu yazan mahkum ismini yazmamıştı. Bu onun için çok da gerekli bir şey değildi artık. Çünkü bizlerden kaçıp sonsuz bir unutulmuşluğun içine atmıştı kendini.

Koğuşun başka bir köşesinde bir mahkûmun muhtemelen tırnaklarıyla kazmış olduğu bir not vardı: “Zlov burada yaşamıştı”. Bu not orada kalan mahkûm hikâyelerinden en kısa ve en mütevazı olanıydı: Burada Zlov adında biri çile içinde yaşamış, daha sonra onu hapishanenin küçük avlusunda kurşuna dizmişler ve üzerine benzin döküp yakmışlar. Ondan geriye tamamı toprağa karışmış bir avuç külden başka bir şey kalmamıştı ve o isimsiz bir toprak kül yığınının içinde kaybolmuştu.

* Bu yazı, Andrey Platonoviç’in “Öyküler”[Povesti i Raskazı – M.: Hudoj, lit., 1983. – 510 c. (Klassiki i Sovremenniki. Sovyet. Lit-ra)] adlı eserinde yer alan “Devuşka Roza” adlı öykünün (s. 276-283) Rusçadan Türkçeye çevirisidir.

** Gerçek adı Andrey Platonoviç Klimentov’dur. Komünist düşünce yapısına yakın olmasına rağmen, eserlerinde toplumun gidişatına dair eleştirilerde bulunduğu için “sakıncalı” yazar olarak adlandırılır ve eserleri yasaklanır.

*** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: ceylan.tekin@atauni.edu.tr

Zlov'un notlarının yanında kimsenin tanımadığı Roza adında bir kızın sözleri yazılıydı: *"Hayatta kalmak istiyorum. Hayat bir cennettir, ama burada değil, bense bir gün öleceğim! Roza"*.

Bu not Roza adında bir kıza aitti. Roza'nın adı koyu mavi duvarlara bir iğne ucuyla veya tırnakla yazılmış olmalıydı. Binanın çok eski olmasından ve rutubetten dolayı duvarlarda, gizemli ülkelerin ve denizlerin tablosu oluşmuştu sanki. Mahkûmların hayallerine sızan bu sisli özgürlük ülkelerinden hapishanenin loş duvarları görünüyordu.

Bu kadın mahkûm da kimdi, şimdi nerede acaba – burada, hapishanenin küçük avlusunda mı yoksa? Cansız bir şekilde mi düşmüştü buraya, yoksa kader, yine bizimle birlikte Rus topraklarında kendisinin de tarif ettiği cennette özgürce yaşaması için onu korumuş muydu? Peki ya Zlov nasıl biriydi? Kendisiyle ilgili hiç bir şey söylememişti bu adam, hapishanenin duvarlarına burada yaşadığını yazmıştı sadece.

Zlov'un var olup olmadığına dair bilgi bulamadık, ama Roza şehitlerin arasındaydı ve bundan dolayı onun kaderi ölümden kaçan insanların hafızalarına kazınmıştı. Kurşuna dizilmek için avluya götürülen mahkûmlar, Roza'nın hatıralarıyla kendilerini avutuyorlardı. Bir keresinde o da kurşuna dizilenler arasındaydı. Kurşuna dizildikten sonra yere düşmüştü, ama hala hayattaydı. Üzerine kurşuna dizilen diğer insanları atmışlardı, daha sonra ölümlerini samanla örtüp, üzerlerine benzin döküp yakmışlardı. Roza'nın vücuduna iki kurşun saplanmıştı, ama o ölmemişti. Üzerine ölümleri attıkları için ateşten zarar da görmemişti. Bu şekilde korunmuştu ve hafızalara böyle kazınmıştı. Gecenin karanlığında ölümler altından çıkıp, hava bombasıyla yıkılan hapishanenin yıkık duvarlarının arasından geçerek özgürlüğe doğru gitmişti. Ama gün ağardığında faşistler Roza'yı tekrardan alıp hapse atmışlardı. Roza ikinci kez ölümünü bekleyerek yine esaret altında yaşamaya başlamıştı.

Roza'yı görenler onun güzelleştiğini ve bir o kadar da iyi olduğunu söylüyorlardı. Özlem duyan ve acı çeken insanlar, sanki mutlu olmak ve teselli bulmak için onu düşünüyorlardı.

Roza'nın ince kıvrık koyu renkli saçları ve o güven veren ruhunun içinde parıldayan küçük gri gözleri vardı. Yüzü ise hapishane şartlarından ve açlıktan şişmişti, ama hala tatlı ve temizdi. Roza çok uzun bir kız değildi, hatta küçük bir çocuk kadar kısa boyluydu ve elinden her iş gelirdi. Dikiş yapabiliyordu ve daha önceleri de elektrikçi olarak çalışmıştı. Ama şimdi kendi sıkıntılarıyla baş etmekten başka yapacak bir işi yoktu. 19 yaşındaydı, ama yaşını çok da göstermiyordu. Bunun sebebi sıkıntılarıyla başa çıkabilmesiydi. Sıkıntılarının onu yaşlandırmasına ve hayatını mahvetmesine izin vermiyordu. Çünkü o yaşamak istiyordu.

Roza, Roslavlsky hapishanesinde ikinci kez ölümünü beklerken, beklenmedik bir şekilde Almanlar onu bu kez öldürmekten vazgeçmişlerdi. Almanlar şunu anlamışlardı artık: eğer bir insanı bir kez öldürdüyseniz, o işe yaramazdır ve onun üstünde hâkimiyet kurmak da imkânsızdır artık. Bir Nazi için hâkimiyet kurmadan yaşamak ise sıkıcı ve

getirisizdir. Bir insanın onun hâkimiyeti altında yaşamasını, bir düşünceye sahip olmamasını ve bir Nazi onun ölümünü emrettiğinde kalbinin ölüm korkusuyla çarpmasını istiyordu.

Roza, sorguya çekilmek için sorgu yargıcına götürüldü. Sorgu yargıcı, Roza'nın Roslavl şehri ve Rus yaşamına dair her şeyi bildiğinden emindi. Roza tüm Sovyet hükümetinin kendisiydi sanki. Her şeyi bilmiyordu, ama bunlarla ilgili bir şeyler söyleyemeyeceğini biliyordu. Roza, sorgu yargıcının odasında Münih birasından içmiş, sıcak sosislerden yiyip, yeni elbiseler giymişti. Sorgu yargıcı, cehennemin ustaları olarak adlandırılan yardımcılara dönüp, ziyafet sofrasını¹ bu şekilde anlatmıştı. Sorgu yargıcının yardımcıları, Roza için şekerle dolu bir şişe bira getirmişlerdi, bu şişeyle sonsuza kadar anne olamaması için onun göğsüne ve karnına vurdular. Ardından kemiklerine kadar yansın diye vücuduna demir çubuklarla vurdular. Durmadan nefes alıp verdiği, bilincinin de hala yerinde olduğu ve yeni elbiselerini giydiği zaman, onu sert siyah bir elektrik kabloyla sıkıca bağladılar. Bu kabloyla Roza'nın kaslarını ve kaburgalarını o kadar sıkıştırdı ki, mahkûmun vücudundan kan ve soğuk bir su akmaya başlamıştı. Daha sonra Roza'yı ters çevirip beton zeminin üzerine attılar. Roza hem sorgu yargıcını hem de cehennemin ustalarını çok yormuştu.

Almanların neyi yapmamaları gerekirdi ki? Genç bir Rus kızı yaşarken onlara boyun eğmemişti ve onu hemen öldürebilirlerdi, ama ölü bir beden onların işine yaramazdı. Roza'nın hayatı da ölümü gibi; savaş, egemenlik, yönetim ve yeni bir toplumun oluşumu gibi düşüncelerin eleştirisine maruz kalmıştı. Böyle bir mucize imkânsızdı, Alman askerleri bu topraklarda hiç bir amaçları olmadan boşuna mı ölmüşlerdi acaba.

Alman sorgu yargıcı Roslavlsky hapishanesinde düşüncelere dalmıştı. Almanlar, her milletten insanın bulunduğu büyük kabristanda tek başına kaldığında, hangisi üzerinde hâkimiyet kuracaktı acaba?

Sorgu yargıcı, çalışma isteğini yitirmişti. Her işi büyük bir çabuklukla halleden "hızlı Hans"ı yanına çağırırdı. Johann Foght daha önceleri Rusya'da uzun bir süre kalmıştı ve çok iyi Rusça biliyordu. Sorgu yargıcı "hızlı Hans"tan ilk olarak bir votka getirmesini emretti. Ardından ona bir insanın hem yaşamaması hem de ölmemesi için ne yapması gerektiğini sordu. Hans, sorgu yargıcının ne demek istediğini hemen anlamıştı:

— Önemsiz bir iş! diye cevap verdi Hans.

Sorgu yargıcı içkisini içince ruhu hafiflemişti sanki. Hans'tan hücreye inip Roza'nın yaşayıp yaşamadığını kontrol etmesini emretti.

Hans hücreye inip geri geldi. Roza'nın nefes aldığını ve şu anda uyduğunu, uyurken de gülümsediğini söyledi. Ardından da kendi düşüncesini ekledi:

¹ Yazar, Roza'nın karnına vurulan bira şişesini Münih birasına; demirle vura vura yakılan vücudunu ise sıcak sosise benzetmektedir. Aslında ziyafet sofrası, Roza'ya yapılan işkencenin adydı. (ç.n.)

— Ama onun gülmemesi gerekiyor!..

Sorgu yargıcı da Roza'nın gülmemesi gerektiğini düşünüyordu. Onu o kadar şiddetle dövmüşlerdi ki şu anda yaşamıyor olması gerekiyordu. Çünkü Roza'nın bu hali gelecek nesillere ibret olacaktı. Sorgu yargıcı, Roza'nın gelecek nesillere ibret olması için canlı ve korkutucu bir örnek olması gerektiğini düşünüyordu. Ölüler, yaşayan insanlara böylesine yararlı bir hizmet bırakamazlardı, onlar sadece hayatta olanların içinde bir acıma duygusu uyandırabilirler ve korkusuzluğa yol açabilirler.

— Onun yarım bir hayat sürdürmesine izin verelim. Dedi "hızlı Hans".

— Ben ondan aptal bir insan çıkaracağım...

— Aptal bir insan mı? – diye sordu sorgu yargıcı.

— Kafasına vura vura – başını göstererek - Elimle onun ana rahmine bastırarak onu aptal yapacağım – dedi Hans.

— Roza'nın hayatı bitti – dedi sorgu yargıcı.

— Nefes alıyor. Dedi ısrarla "hızlı Hans".

— Onu maharetli ellerimden ölene kadar bırakmayacağım...

"Hans ilerde küçük bir Hitler olacak" diye aklından geçirdi sorgu yargıcı ve dediğini yapmasını söyledi Hans'a.

Roza'yı hapisneden çıkardılar. Hapisneden üzerinde eski püskü bir elbiseyle ve yalın ayak çıktı. Ayakkabıları yoktu, çünkü onu ilk dövdüklerinde hapisnenenin deposunda düşmüştü. Artık sonbahar da gelmişti, ama Roza sonbaharın o serin havasını hissetmiyordu. Roza, Roslavl kentinde güzel ve aydınlık yüzündeki mutlu ama ürkek gülümsemesiyle yürüyordu. Bakışları bulanık ve kayıtsızdı, dünyaya da uykulu gözlerle bakıyordu. Roza şimdi her şeyi – dünyayı, evleri, insanları – eskisi gibi doğru bir şekilde görebiliyordu. Ama sadece bunların ne anlama geldiğini anlayamıyordu. Kalbi ise her şeye karşı korkuyla sıkışıyordu.

Roza bazen kendini uzun bir rüya görüyormuş gibi hissediyordu. Rüyasında her şeyi anlayabildiği ve hiç bir şeyden korkmadığı başka bir dünyada olduğunu görüyordu. Ama şimdi çektiği acılardan beyni durmuş bir halde herkese ve her şeye gülümsüyordu. Uyanmak istiyordu, ani hareketler yapıyordu, koşuyordu, ama rüyası da onunla birlikte geliyordu, uyuyan zihni uyanamıyordu.

Roza başka bir eve girmişti. Misafir odasında yaşlı bir kadın vardı ve Meryem Ana ikonunun önünde dua ediyordu.

— Roza nerede peki? Diye sordu Roza; şu anda nasıl biri olduğunu hatırlamadığı için kendisinin canlı ve sağlıklı halini hayal meyal de olsa görmek istiyordu.

— Ne Roza'sı? Dedi sinirli bir şekilde yaşlı kadın.

— O kız Roza'ydı. Zayıf ve yumuşak bir sesle cevap verdi Roza.

Yaşlı kadın misafirine dikkatle bakıyordu.

— Önceden öyle bir kız vardı, ama şimdi o kız yok artık... Faşistlere sor sen Roza'nı. İnsan sayısının azalması için orada herkesin hesabı yapılıyor.

— Seni aksi kötü ruhlu ihtiyar! Bunu söylerken Roza'nın akli başındaydı. Roza hayattaydı. Daha sonra bir tarlaya gitti, ama sonra hemen geri geldi.

Yaşlı kadın yoksul misafirine dikkatle baktı ve ardından şöyle dedi:

— Otur, yanıma otur kızım.

Roza ses çıkarmadan öylece duruyordu. Yaşlı kadın yanına gitti ve Roza'nın elbisesine dokundu.

— Seni dilenci! Dedi ve kendi derdine ağlamaya başladı. Roza, yaşlı kadına kendi derdini hatırlatmıştı.

Yaşlı kadın, Roza'nın üzerindeki kollarını çıkarıp hapishanenin kirlerinden arındırdı ve yaralarını sardı. Ardından eski kıyafetleriyle Roza'yı gelin gibi süsledi. Karamandola² ayakkabılarını giydirdi ve karnını doyurdu.

Roza hiç bir şeyden mutlu olmuyordu. Akşama doğru iyi kalpli yaşlı kadının evinden ayrıldı. Roslavl şehrinin dışına doğru gitti, ama şehrin sonunu bulamadı ve bilinçsizce sokaklarda dolaştı.

Geceleyin devriye ekipleri Roza'yı karakola götürdüler. Orada Roza'yla ilgili bir kaç şey sordular ve sabah olduğunda üzerindeki güzel kıyafetleri ve karamandola ayakkabısını alıp onu serbest bıraktılar. Yerine başka bir tutukluya ait eski püskü bir elbise verdiler. Roza'yı giydirenin kim olduğunu karakoldakiler öğrenemediler, çünkü Roza tüm soruları cevapsız bırakmıştı.

Ertesi gece Roza'yı yine karakola götürdüler. Bu kez üzerinde bir palto ve boynuna sardığı bir atkı vardı, yüzünde ise havanın ve tokluğun verdiği bir canlılık vardı. Şehirde yaşayan insanlar, umutları tükenmiş tüm yoksul insanları bir kahraman gibi kendine çeken Roza'yı çok sevmişlerdi.

Roza'nın hiç bir şeyden haberi yoktu. Bu şehirden uzaklara şehrin yakınlarında gördüğü o mavi gökyüzüne gitmek istiyordu sadece. O gördüğü uzak yerler temiz ve ferahtı. Orada gördüğü Roza, o Roza'nın o diyarlarda dolaştığını, onu kolundan tutup yakaladığını ve oradan Roza'nın eskiden yaşadığı ve hiç bir zaman başının ağrımadığı, yüreğinin her şeyden uzakta acı çekmeyeceği yerlere götürdüğünü, daha önce var olduğu gibi olduğunu, şimdise kendini unuttuğunu ve hiç bir zaman kendisiyle ilgili hiç bir şey öğrenemeyeceğini hayal meyal hatırlıyordu.

² Daha çok ayakkabı yüzü yapılan bir çeşit sağlam ve parlak kumaş. (Yun.)

Roza, oradan gelip geçenlerden kendisini o yere götürmelerini istiyordu. Çünkü oraya nasıl gideceğini hatırlamıyordu. Oradan gelip geçenler de Roza'yı alıp kendi evlerinde misafir ediyorlardı ve dinlenmesine yardımcı oluyorlardı. Roza herkesi dinliyordu ve herkesin isteğini yerine getiriyordu. Ama daha sonra yine onu gökyüzü gibi temiz, ferah ve herkesten uzak bir yere götürmelerini istiyordu.

Küçük bir çocuk Roza'nın söylediklerini dinledi ve kolundan tutup şose yolundan onu istediği yere götürdü. Biraz gittikten sonra Roza tek başına yürümeye devam etti. Roza, yol üzerinde iki Alman askerinin durduğu kontrol noktasına varınca askerlerin yanında durdu.

— Hızlı Hans, beni tekrardan öldürecek misin? Diye sordu Roza.

— Aptal kadın! Diye Rusça söyledi Almanlardan biri. Diğeri de silahıyla Roza'nın sırtına vurdu.

Roza o anda askerlerden hızla uzaklaştı. Uzun yabani otların olduğu tarlaya doğru koşmaya başladı ve bir süre öylece koştu. Almanlar da arkasından bakakaldılar ve Roza'nın o kadar uzağa gitmesine ve hala yaşıyor olmasına şaşırıp kaldılar. Çünkü Roza'nın koştuğu alan mayınlı bölgeydi. Sonrasında bir anlık bir parıltı ile aptal Roza'nın yok oluşunu gördüler.